

Anchetarea răniților în spitalele timișorene în Revoluția din Decembrie 1989

Interviewing the wounded from different hospitals of Timișoara, from December 18th to December 22nd 1989 is a chapter that teems with so many secrets. What is clearly known is the fact that the investigators have firstly arrived at Timiș County Hospital and "Clinicile Noi" University Hospital of Timișoara, although their presence has been also documented at „Victor Babeș” Infectious Diseases Hospital and C.F.R. Hospital. Nevertheless, Timiș County Hospital was by far the hospital where most of the wounded had been admitted because it had (and still has) the largest emergency admission unit in the western part of the country. As for the investigators, it is common knowledge that most of them were in fact Securitate officers although there are fewer cases when they introduced themselves as public prosecutors. The data and information available today show that, during those days, the Securitate officers have chiefly acted in the field, infiltrated in the crowd and hospitals, while the public prosecutors (as well as some of Miliția and Securitate agents) have mainly acted in the penitentiary and the miliția detention unit where they illegally interviewed the persons detained there, based on no legal forms. While the names of the prosecutors, who acted repressively, unlawfully interviewing the persons detained in the detention units, are fully revealed, the identity of the Miliția and Securitate officers is only partially known. Little is known about these officers and therefore, this fact is one of the main problems that remained unsolved in spite of the 25 years that passed since those events.

Key-words: Revolution, Timișoara, the wounded, hospitals.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Timișoara, răniți, spitale.

Interogarea răniților din spitalele timișorene, în perioada 18-22 decembrie 1989, este un capitol cu multe necunoscute. Ceea ce se știe cu claritate este faptul că anchetatorii au descins, în primul rând, la Spitalul Județean Timiș și la Spitalul Municipal „Clinicile Noi” Timișoara, prezența lor fiind semnalată, de asemenea, la Spitalul de Boli Infecțioase „Victor Babeș” și la Spitalul C.F.R. La Spitalul Județean se aflau internați cei mai mulți răniți, deoarece dispunea (și dispune) de cea mai mare unitate de primire a urgențelor din zona de vest a țării. În ceea ce îi privește pe anchetatori, se știe că aceștia au fost, în primul rând, ofițeri de Securitate, deși există cazuri și mărturii când ei s-au recomandat ca procurori. Din datele adunate, rezultă că, în acele zile, securiștii au acționat pe teren, infiltrați în mulțime, și în spitale, pe când procurorii (dar și unii reprezentanți ai Securității și Miliției) au acționat prioritar în penitenciar și arestul Miliției, unde au anchetat persoane reținute acolo fără niciun fel de forme legale. Dacă numele procurorilor care au acționat represiv, anchetând persoanele reținute, este cunoscut, în ceea ce îi privește pe milițieni și securiști identitatea lor nu a putut fi aflată decât parțial. Există puține informații despre acești ofițeri, fiind una din problemele nerezolvate în cei 25 de ani care au trecut de la evenimente.

Securiști sau procurori?

Anchetarea tuturor persoanelor implicate în activități considerate dăunătoare pentru regimul comunist și liderii de atunci ai României, precum și a celor care puteau deține informații cu privire la acțiuni era o practică obișnuită înainte de Revoluția din 1989. Metodele și tehnicile de interogare erau, de cele mai multe ori, brutale, pornind de la amenințări și ajungând la teroare fizică și psihică ori chiar la uciderea unor suspecți. Toate aceste proceduri erau însă, în mică parte, acoperite legal, în discuție fiind, desigur, sistemul penal al regimului dictatorial comunist. Neacceptată legal, tortura în anchete abuzive era practică însă pe scară largă, suspecții fiind, adesea, considerați vinovați înainte de a fi luați la întrebări. Odioasă ne pare astăzi, la 25 de ani de la Revoluția din Decembrie 1989, practica interogării răniților pe patul de spital, mulți dintre ei fiind în stare gravă. Aceștia aveau atunci statutul de reținuți, de prizonieri politici.

Dacă în regimurile democratice dialogul cu persoanele rănite implicate în diverse evenimente este normal pentru a înțelege ce s-a întâmplat și pentru a determina cauzele și efectele, într-un dialog eficient chiar și cu persoanele suspecte, nu doar cu victimele, în

decembrie 1989 ofițerii anchetatori de la Securitate nu erau interesați să afle ce s-a întâmplat, deoarece faptele puteau fi observate cu ochiul liber: cetățenii Timișoarei au ieșit în stradă, reclamând drepturi și libertăți și înlăturarea regimului comunist, a lui Ceaușescu, în primul rând. Anchetatorii au făcut presiuni asupra răniților pentru a afla: 1) dacă ei au fost efectiv implicați în proteste, pentru a putea fi trași la răspundere pentru acțiuni ostile României socialiste; 2) pentru a-i identifica pe lideri, în vederea neutralizării acestora. În cadrul general abuziv în care funcționa nu doar Securitatea, principalul instrument represiv al regimului, ci întregul sistem dictatorial al vremii, anchetarea răniților în spitalele timișorene a fost dispusă de Comandamentul represiunii, instalat în 17 decembrie 1989 la Consiliul Județean Timiș al P.C.R. și condus de Ion Coman, secretar al Comitetului Central al P.C.R., venit de la București special pentru această activitate. Interogarea răniților a căzut în sarcina Securității, strategia fiind pusă la punct de generalul Emil Macri, deplasat, și el, de la București cu o echipă, și de forțele locale, coordonate de colonelul Traian Sima. Căpitanul Vasile Grui, care răspundea, pe linie de Securitate, de unitățile sanitare din județul Timiș, va fi cel ce va organiza efectiv activitatea în spitale, sub coordonarea lt.-col. Gheorghe Sălăjan, asigurând și interfața cu administrația și personalul unităților. Se pare însă că nici Grui, nici alt securist local nu se vor implica direct în chestionarea răniților, rolul acesta revenindu-le unor ofițeri veniți de la București și din alte județe, în special din sudul țării.

Cine subminează regimul comunist?

Scopul anchetatorilor nu era aflarea adevărului pentru protejarea răniților și descoperirea vinovaților, a celor care au tras. Specific statelor totalitare, modul de lucru al indivizilor țintea către obținerea de informații care să-i incrimineze atât pe cei aflați pe patul de spital, pe cei aflați deja în morga unității sanitare, pe arestații din arestul Miliției și din penitenciar, precum și alte persoane participante la mișcările de protest. Incriminarea urma să se facă în raport cu legislația statului comunist dictatorial, în viziunea căruia „ordinea” însemna reducerea la tăcere prin orice mijloace. Acestea sunt motivele pentru care, firește, cei mai mulți dintre cei anchetați au declarat că au ajuns întâmplător în centrul protestelor și în bătaia armelor. În mare parte, aceste susțineri sunt și adevărate! Puțini și-au asumat, pe patul de spital ori în camerele de arest, un rol activ în evenimente. A devenit însă evident că această participare activă, această prezență hotărâtă în stradă a solidarizat mii și apoi sute de mii de oameni la Timișoara, altfel nu ar mai fi fost, încă din 20 decembrie 1989, primul oraș eliberat de comunism!

Anchetatorii, securiști, procurori sau milițieni, urmau deci să adune probe nu pentru pedepsirea celor care au tras, ci a celor care s-au răsculat! În aceste ipostaze, sistemul sanitar a ajuns într-o culpă morală prin ceea ce s-a petrecut mai ales în Clinica I Chirurgie a Spitalului Județean Timiș. Nu interogatoriile în sine deranjează în aceste circumstanțe, ci modul cum au fost făcute. Există declarații care arată clar condițiile de anchetare. Asistenta A. Mehringer, din clinica amintită, va preciza că pe secție au fost aduse doar persoanele rănite ușor, cele cu care se putea vorbi. Ea va susține că răniții vor fi luați la interogatoriu cu aprobarea șefului clinicii, conf. univ. dr. Petru Ignat: „Toți răniții au fost comasați în aripa mare. Răniții începuseră să fie interogați: nu era niciun cadru medical cu ei. Dr. Ignat a întrebat-o pe Kruk (acum este plecată în Germania) dacă bolnavii (răniții) pot fi transportați. Erau luați pe rând, indiferent de plagă. Cristun a fost tot timpul pe secție”¹. Cristun este numele unei asistente șefe, susținătoare a doctorului Petru Ignat.

Există unele mărturii cum că unele anchete au fost realizate de procurori, fapt destul de posibil. Nu există o certitudine în acest sens, date convergente arătând, mai degrabă, că procurorii (atât cei din structurile locale, cât și cei veniți din alte localități) au acționat, sub

¹ A. Mehringer, Declarație dată în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

comanda procurorului general adjunct Gheorghe Diaconescu, în primul rând, în Penitenciarul Timișoara ori în arestul Inspectoratului Județean de Miliție, unde au interogat persoanele reținute ilegal de pe străzile Timișoarei.² Rolul procurorilor era, și în regimul comunist, cel de a apăra legea și statul. Or, niciunul dintre procurorii prezenți în acele zile și nopți în locurile de detenție nu a îndrăznit să apere legea (așa comunistă cum era!) și să constate că multe, cele mai multe dintre persoanele de acolo erau reținute ilegal. Cu greu au fost eliberați minorii, dar acest lucru s-a întâmplat pentru că spațiile de reținere erau supraaglomerate, iar situația nu mai putea fi gestionată. Mai era și presiunea străzii, căci protestatarii de afară au început să solicite insistent eliberarea arestaților și cedarea cadavrelor celor uciși.

Manipulând pentru a scăpa basma curată

În acțiunea de anchetare a răniților, medicii din spitale, cei cu funcții de conducere, în primul rând, se vor supune reprezentanților forțelor de represiune și vor colabora cu aceștia în mai multe situații. Sunt contexte administrative, nu de acordare de îngrijiri medicale, care e sarcina principală a oricărui medic. Chiar din 18 decembrie 1989, începe acțiunea de interogare a persoanelor rănite. Psihoza creată în oraș era de mari dimensiuni. Răniții erau, de-a dreptul, înspăimântați. Unii au fugit din unitățile sanitare și au ajuns acasă ori s-au refugiat pe la rude sau cunoștințe. „Securitatea anchetează răniții din spital!” era știrea caldă ce trecea de la om la om, șoptită pe la colțuri în acea zi. Miezul de adevăr avea să fie amplificat de convingerea că Securitatea arestează răniții, ba chiar că îi ucide în unitățile sanitare. La ferocitatea represiunii din acele zile era ușor de crezut că aceste grozăvii chiar se întâmplau. Anchetarea a avut loc, fiind derulată, în primul rând, de securiști, care nu au ezitat să se declare procurori.

Ulterior, încercând să se apere, persoanele participante la aceste activități vor denatura adevărul, intrând, uneori, în situații ridicole, prin preluarea unor idei din retorica lui Nicolae Ceaușescu de motivare a acțiunilor împotriva protestatarilor de la Timișoara. Un ofițer relativ inteligent cum era Gabriel Anastasiu, fost locțiitor al șefului Direcției de Informații Interne din cadrul Securității Statului, se va feri să recunoască faptul că îi căutau pe revoluționari, iar la umărirea penală (a fost judecat în Procesul de la Timișoara) va declara: „În aceeași zi de 18 decembrie 1989, în urma (probabil) a ordinului primit de la București, ni s-a cerut să verificăm dacă în rândul persoanelor care au fost reținute de organele de Miliție pentru distrugerile produse în oraș, precum și al celor care erau rănite și duse la spital, sunt cetățeni străini sau cetățeni români care, anterior, trecuseră ilegal frontiera și fuseseră predați de autoritățile statelor vecine ori reveniseră fraudulos în România”³. Deci căutau lideri („instigatori”, cum îi numește Anastasiu), iar aceștia erau din toate categoriile, nu doar din cea restrânsă a transfugilor repatriați ori reveniți în țară ilegal. Că erau căutate persoanele cu rol decisiv în antrenarea maselor în protestele anticomuniste va mărturisi Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș: „Ni se cereau cu insistență date și informații despre cei ce au fost reținuți, cum se desfășoară cercetarea acestora și de ce nu identificăm persoanele ce au avut rol conducător în această acțiune”⁴.

² Sergiu Nicolaescu va susține că în discuție sunt 20 de procurori militari (*Cartea revoluției române. Decembrie '89*, Editura Ion Cristoiu, București, 2000, p. 71). Informația este trunchiată, deci adevărată doar pe jumătate. De fapt, anchetele au fost conduse și de procurori civili sau mai ales de aceștia. Unii dintre ei au fost recompensați după 1990 cu funcții importante. Astfel, Viorel Pașca a ajuns procuror șef al județului Timiș, dar și profesor de drept penal la Universitatea de Vest din Timișoara.

³ Declarație din 12 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 din Timișoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, Editura Memorialul Revoluției din 1989, Timișoara, 2013, p. 116.

⁴ *Idem*, p. 147.

Pericole inventate și legalitate aparentă

De fapt, la adresa transfugilor repatriați exista suspiciunea că ar fi fost în legătură cu serviciile de informații ale altor țări sau chiar că ar fi fost „instruiți” în tabere speciale din Ungaria, Austria sau Iugoslavia. Este posibil ca unii dintre revoluționari să fi fost în această situație. Nu a fost niciunul dovedit. În ceea ce privește „taberele de instrucție” se pornește de la un element real, care, prin manipulare (schimbarea scopului real și propagarea unuia fals), este făcut să servească unui interes diferit. Taberele respective erau, de fapt, centrele de refugiați. Cetățenii români care reușeau să evadeze din țară (adesea trecând ilegal frontiera) erau duși în astfel de locuri, unde li se stabilea identitatea și primeau cele necesare supraviețuirii. Unii erau returnați în țară, mai ales din Iugoslavia. Alții ajungeau să se stabilească în Occident, mai ales etnicii germani sau cei cu rude în aceste state. Este firesc ca în aceste centre de solicitanți de azil să își desfășoare activitatea agenții serviciilor de informații. Însă centrele nu erau „tabere de instruire”, ci locuri de concentrare a transfugilor.

După cum a declarat generalul Emil Macri în Procesul de la Timișoara, „toată problema legată de reținuți și de depunerea lor în penitenciar a fost dirijată și s-a ocupat de ea șeful Direcției de Cercetări Penale⁵, Tudor Stănică”⁶, deci din cadrul Miliției. Exista și un compartiment de cercetare penală în Securitate, la Timișoara fiind prezent maiorul (sau locotenent-colonelul, probabil a fost promovată pentru merite deosebite în Revoluție!) Carașcă. În declarațiile făcute în Procesul de la Timișoara, Filip Teodorescu, fost locțiitor al șefului Direcției Contraspionaj din Departamentul Securității Statului, va susține că persoanele reținute în penitenciar și arestul Miliției erau interogate de milițieni, nu de securiști. Securitatea trebuia să fie sesizată doar când apăreau probleme deosebite, iar echipa lui Carașcă nu a ajuns la nicio astfel de persoană.⁷ De fapt, acest ofițer incapabil și farsor numit Filip Teodorescu încerca să evite propria implicare în aceste activități. După cum declara, în faza de urmărire penală, Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș, activitatea de interogare a celor reținuți în penitenciar a fost organizată chiar de el și de Teodorescu: „Neavând, până la acea dată, nicio persoană cercetată și neavând ce raporta, am organizat în birouri lângă poartă această activitate, pe care a coordonat-o lt.-col. Sălăjan Gh”⁸.

Organizarea acțiunii de anchetare

Despre anchetatorii de răniți avem declarații limpezi, mai ales cu privire la fapte și nu la identitatea lor, deși inculpații din Procesul de la Timișoara vor încerca mereu să complice lucrurile și să inducă ideea că nu ei au fost acolo ori că lucrurile compromițătoare au fost făcute de alții sau că nu au făcut lucruri deosebite. Unii dintre cei care au organizat interogatoriile au fost recunoscuți în mod indubitabil. Iată ce a declarat în Procesul de la Timișoara dr. Ovidiu Golea, fost director al Spitalului Județean: „În aceeași dimineață de 18 decembrie, în jurul orei 10-11, ofițerul de Securitate care răspundea de obiectiv, respectiv căpitanul Grui Vasile, s-a prezentat la mine și mi-a comunicat că în spital își vor face apariția mai multe grupe de procurori, care vor trece la audierea răniților prin împușcare”⁹. Însă această acțiune de anchetare a răniților a fost făcută la Spitalul Județean de către opt securiști.¹⁰ Cum s-a organizat acțiunea

⁵ Din cadrul Ministerului de Interne.

⁶ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 68.

⁷ *Idem*, p. 315.

⁸ Declarație din 3 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013, p. 147.

⁹ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2010, p. 53.

¹⁰ Adrian Kali, *Gust de cenușă*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 2, 2007, pp. 60-75.

aflăm și de la Rodica Novac, fost director al Direcției Sanitare la acea vreme: „Mi-a comunicat doctorul Golea că în spital a început anchetarea răniților; mi-a spus că anchetarea a fost consimțită de dânsul, cu accețiunea șefilor de secții și în prezența cadrelor medii sanitare”¹¹. Ofițerul de Securitate Grui susținuse că vor veni procurori, însă este foarte clar că în spital anchetatorii au fost de la Securitate. De fapt, dr. Golea pusese și o altă condiție, cea de a se începe anchetarea doar a doua zi, în 19 decembrie. Condiția nu a fost respectată, deoarece și luni după-amiază, deci în 18 decembrie, au fost cazuri de răniți luați la întrebări de securiști.¹²

După cum declară Filip Teodorescu, acțiunea de anchetare a răniților din spitale a fost inițiată de generalul de Securitate Emil Macri. Autorul susține că era un paleativ, pentru a avea ce raporta generalului Iulian Vlad, șeful Securității, deoarece lucrătorii acestui serviciu nu ar fi avut acces la sutele de reținuți din penitenciar, deci nu ar fi avut informații despre liderii protestatarilor.¹³ Aici, Teodorescu încearcă o manevră de deturnare a atenției, mutând accentul și răspunderea pe procurori și milițieni în anchetarea revoluționarilor reținuți (fără mandat!) în închisoarea de pe Strada Popa Șapcă. Putem fi de acord că ideea anchetării răniților din spitale i-a aparținut generalului Macri, însă pare, mai degrabă, o altă încercare de manipulare, prin aruncarea răspunderii pe spatele unei persoane decedate. Se mai pune și următoarea întrebare: era nevoie să vină cineva cu această propunere sau era o practică curentă a Securității?

Reguli prea puțin respectate

Rechizitoriul de trimitere în judecată a inculpaților din Dosarul 4/P/1990, întocmit de Procuratura Militară, nu reține inițiativa de anchetare a răniților în spitale în sarcina lui Emil Macri, ci în cea a lui „Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș. Despre Sima se afirmă în rechizitoriu: recunoaște, de asemenea, că s-a ocupat și de cercetarea manifestațiilor reținuți și a celor răniți aflați în spitale și că, în dimineața de 18 decembrie 1989, a fost informat că la Spitalul Județean se află 58 de morți și 92 de răniți”. Rezultă de aici că Filip Teodorescu fie face confuzii, fie recurge intenționat la o metodă de intoxicare, cu scopul de a atenua răspunderea cadrelor Securității în reprimarea demonstrațiilor anticomuniste. Același rechizitoriu îl implică însă și pe generalul Constantin Nuță, care era șef al Inspectoratului General al Miliției, dar și adjunct al ministrului de Interne, deci era omul cu funcția cea mai mare de la fața locului.¹⁴

În ciuda invocării cunoscutei rivalități dintre securiști și milițieni, care le-ar fi blocat primilor accesul la elementele informative specifice muncii lor, informații care puteau fi obținute de la arestați, pare mai degrabă o împărțire a sarcinilor: unii la spital, alții la penitenciar! Teodorescu susține că l-a însoțit pe colonelul Traian Sima, șeful Securității Timiș, la Spitalul Județean din întâmplare, deoarece dorea ceva medicamente pentru energizare. Sima s-a întâlnit cu vărul său, Ovidiu Golea, director al unității sanitare. În timpul discuției s-a stabilit o procedură de lucru: „Doctorul Golea a fost de acord ca ofițerii de Securitate să meargă în unitățile sanitare din subordine pentru a discuta cu persoanele rănite ușor. A condiționat însă de acceptul expres al șefilor de secții pentru fiecare caz în parte și de prezența unei asistente medicale”, susține Teodorescu¹⁵. Pare că suntem într-o democrație consolidată! De fapt, niciun șef de secție nu se putea împotrivi fățiș Securității, deși unii au făcut-o, indirect. Unii medici chiar au colaborat cu elemente ale forțelor de represiune, cum a fost cazul conf. dr. Petru Ignat.

¹¹ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *op. cit.*, p. 53.

¹² Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (14 martie-12 mai 1990)*, vol. III, Editura Mirton, Timișoara, 2005, p. 1002.

¹³ Filip Teodorescu, *Un risc asumat*, Editura Viitorul românesc, București, 1992, p. 87.

¹⁴ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 11.

¹⁵ Filip Teodorescu, *op. cit.*, p. 89.

De asemenea, precizarea cu privire la interogarea celor răniți ușor nu a fost respectată, fiind luați la întrebări și cei aflați în stare gravă, unii abia coborâți de pe masa de operație.

De altfel, într-o declarație dată în ianuarie 1990, în faza de urmărire penală, Filip Teodorescu a fost mult mai cooperant și dornic să ofere amănunte despre anchetarea răniților din spitalele timișorene în perioada Revoluției din 1989. Aici el arătase explicit că, din ordinul generalului Emil Macri, s-a deplasat împreună cu Traian Sima la Spitalul Județean, unde cei doi au luat legătura cu doctorul Ovidiu Golea, directorul unității sanitare, dar și director adjunct al Direcției Sanitare. Era în 18 decembrie, în jurul orei 13.00, iar scopul era de „a afla situația cât mai exactă și a stabili dacă există posibilitatea audierii la spital a celor ușor răniți, sperând că, în acest fel, vor putea fi obținute informații mai lămuritoare cu privire la cele întâmplate”¹⁶. De fapt, scopul real al interogatoriilor era acela de a afla date pentru identificarea liderilor revoluționarilor, după cum va recunoaște Filip Teodorescu în aceeași declarație. Au fost amenajate două încăperi pentru interogatorii, acestea fiind efectuate în după-amiaza aceleiași zile de doi ofițeri de Securitate. După cum va declara Traian Sima, acțiunea de strângere de informații de la răniții din spitale s-ar fi organizat în trei unități: „Spitalul Județean, Ortopedic și Pădurea Verde”¹⁷, pe care el le numește „spitale”. Ortopedia este, de fapt, secție a Spitalului Județean, iar la Pădurea Verde se află Spitalul de Boli Infecțioase „Victor Babeș”. Din enumerarea lui Sima lipsește însă Spitalul Municipal, cunoscut sub numele „Clinicile Noi”, unde, în mod cert, au venit cadre pentru anchetarea răniților.

Ofițeri de Securitate aduși din țară

Invocarea legalității în cazul interogării răniților din spitalele timișorene în perioada Revoluției reprezintă un element complicat în discernerea cu atenție a faptelor petrecute. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că reprezentanții regimului comunist represiv erau pricepuți în crearea unei legalități aparente. Dacă vreun cadru medical s-ar fi opus acțiunii demarate de agenții Securității (care acționa, evident, ca poliție politică, în slujba regimului dictatorial, și nu pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor), acesta ar fi fost anchetat, la rândul lui, pentru favorizarea unor presupuși infractori și pentru obstrucționarea actului de justiție. În aceste condiții, sub imensa presiune exercitată de Securitate ca forță de represiune, cadrele medicale s-au supus ordinelor și i-au condus pe răniți la interogatoriu. Sigur că medicii și personalul sanitar mediu au fost de acord, un acord care nici măcar nu a fost cerut decât formal. Pe această aparență legală își va fonda apărarea generalul Emil Macri atunci când va fi interogat în Procesul de la Timișoara. Procurorul de ședință, prin președintele instanței, colonelul Cornel Bădoiu, l-a întrebat dacă are cunoștință de faptul că ofițerii de Securitate din subordine au interogat inclusiv răniții de la Terapie Intensivă. Răspunsul a fost: „Am cunoștință că s-au organizat investigații la spital, cu avizul medicului, am cunoștință, mai ales în sensul de a se vedea dacă nu existau străini sau nu se pot obține informații cu privire la străini. Dar numai cu avizul medicului! Dacă au încălcat această regulă să răspundă!”¹⁸. Prin aceste afirmații, Emil Macri inducea în eroare instanța, deoarece, așa cum rezultă din declarațiile celor interogați, ofițerii anchetatori încercau să obțină informații nu despre posibili străini care ar fi acționat la Timișoara (nefiind prins niciunul), ci despre liderii revoluționarilor și despre manifestările împotriva regimului comunist ale celor aflați pe patul de spital.

¹⁶ Declarație din 12 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociației Memorialul Revoluției 1989 din Timișoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați (2-15 martie 1990)*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013, p. 106.

¹⁷ *Idem*, p. 147.

¹⁸ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 66.

Cornel Bădoiu, președintele completului de judecată în Procesul de la Timișoara, a avut posibilitatea de a afla numele exact al anchetatorilor de la Securitate care i-au abuzat pe răniții din spitalele timișorene în timpul Revoluției din 1989, însă nu a făcut acest lucru. În aceste condiții, rămânem cu identități dezvăluite, mai degrabă, accidental. Interogat de instanță, lt.-col. Gheorghe Sălăjan, fost șef al Serviciului de Cercetări Penale al Securității Județului Timiș, va declara că în sprijinul celor de la Timișoara au venit ofițeri de Securitate din toată țara: București, Alba, Călărași, Constanța, Dâmbovița, Mehedinți, Tulcea, Olt, Giurgiu, Ialomița, Suceava. El va da și nume: lt.-col. Mihai (de la Călărași), lt.-col. Iliescu (de la Giurgiu), lt.-col. Stoica (de la Ialomița), Poenaru (Mehedinți), Oancea (Dâmbovița). Este descris cazul unei fete rănite la picior, aflată într-o situație specială: „A fost adusă la noi (la Securitate, n.n.), s-a stat de vorbă cu ea, a stat de vorbă căpitanul Mauna de la Tulcea și s-a stabilit că a fost cu sora ei în zona Catedralei, unde a fost rănită și a fost internată la spital. Dar cineva i-a speriat că vine Securitatea și-i omoară și a fugit din spital”¹⁹. Martorul va susține că fata a fost eliberată.

Traian Sima, fostul șef al Securității Timiș, va susține că au fost anchetate în spital opt persoane rănite²⁰ „în legătură cu locurile în care au fost rănite, în legătură cu motivația prezenței lor acolo, mai ales că erau semnalate că au participat la distrugerii”²¹. Presat de președintele instanței, Sima va recunoaște că, de fapt, el și subordonații s-au preocupat de identificarea celor care au condus demonstrațiile²². Filip Teodorescu va insista că luni, 18 decembrie, s-a stat de vorbă doar cu patru persoane, din cele rănite ușor, dar că anchetele au continuat marți, 19 decembrie. Misterul cu privire la identitatea anchetatorilor va rămâne, Teodorescu declarând că au fost „cinci-șase”, mai în vârstă, în subordinea lui Carașcă, dar că aceștia nu erau specializați în cercetări penale. De asemenea, au mai fost prezente cadre de Securitate din țară, dar pe alte „linii de muncă”²³.

Singuri în fața securiștilor anchetatori

Că nu-i știa pe anchetatori este și ceea ce a declarat în instanță Erik Hauer, care a precizat că în spital a auzit că ar fi de la București. Aceștia nu s-au prezentat, însă au insistat ca rănitul să ofere informații despre cum a fost împușcat. Când va fi întrebat de președintele instanței dacă de față a fost vreun cadru medical, Erik Hauer va preciza foarte clar că a fost singur cu anchetatorii²⁴. Stelian Luchescu a fost și el anchetat, în seara de 18 decembrie 1989. Fusese rănit duminică seara la Podul Decebal. La fel, securiștii nu s-au prezentat, iar când li s-a cerut acest lucru, au declarat că sunt de la Procuratură. Căutau vinovați pentru ce s-a întâmplat. Rănitul va susține ferm că nu a fost prezent niciun cadru medical când a fost interogat. Mai mult, a fost chiar păcălit când a fost dus la anchetă: „M-au luat pe mine și m-au dus. Am crezut că la operație. Să-mi scoată schije, pe care și acum le mai posed. Și am văzut că s-a deschis o ușă. Nu părea sală de operație. Era un fel de cameră de gardă”²⁵. Cornel Ionescu a fost și el interogat, iar din câte reține ofițerii erau interesați dacă ascultă Europa liberă, ceea ce arată focalizarea atenției anchetatorilor pe motive politice. A fost luat la întrebări de două ori, a doua oară fiind în cabinet doar cu un securist, secondat însă de o persoană care spunea că e doctor, chiar director²⁶. E posibil să facă referire la dr. Ovidiu Golea.

¹⁹ Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (5-20 iunie 1990)*, vol. IV, Editura Mirton, Timișoara, 2006, pp. 1716-1717.

²⁰ Filip Teodorescu a recunoscut doar patru persoane interogate, dar că lui Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului, i-a raportat că au fost interogate 65 de persoane, cifră care pare mult mai aproape de realitate!

²¹ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 238.

²² *Idem*, p. 239.

²³ *Idem*, p. 291.

²⁴ Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (5-20 iunie 1990)*, vol. IV, Editura Mirton, Timișoara, 2006, pp. 2364-2365.

²⁵ *Idem*, pp. 2394-2395.

²⁶ Declarație în Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara (24 septembrie-29 octombrie 1990)*, vol. V, Editura Mirton, Timișoara, 2007, p. 2623.

Securiștii vor ajunge față în față cu răniții, chiar cu cei aflați în stare gravă. Revelatoare este declarația făcută de Dan Gavra, unul dintre revoluționarii luați la întrebări. Acestuia abia i se amputase un picior, când a fost prezentat în fața securiștilor: „Numai că bulldogii dictatorului au sărit pe mine imediat ce mi-am recăpătat cunoștința. M-au anchetat doi procurori, care s-au năpustit pe mine cu fel de fel de întrebări. De ce eram acolo, la Podul Decebal, când am fost împușcat, din moment ce locuiam în cealaltă parte a orașului?... Unde voise să ajungă mulțimea în care mă găsisem dacă nu am fi fost opriți la pod?... Cine era conducătorul nostru?...”²⁷. Dan Gavra va avea norocul de a fi transferat la Clinica de Ortopedie. Cu toate că era o unitate sanitară amplasată într-o clădire veche, insalubră, unde suferințele erau enorme și prin specificul activității de aici, răniții se vor simți mai bine. Lipseau medicamentele și materialele sanitare, rănilile se infectaseră, în loc să se vindece, însă personalul le acorda cea mai mare atenție. Și nu mai erau anchetele: „Dar și înainte de victorie la Ortopedie am fost tratați altfel decât la Spitalul Județean. Aici nu ne-a anchetat nimeni. Nu a intrat în salon niciun procuror sau securist, n-a fost anchetat prin cine știe ce salon niciun rănit”²⁸. Declarația lui Dan Gavra infirmă susținerea lui Filip Teodorescu²⁹, cum că ar fi fost anchetați doar cei răniți „ușor”.

Dan Gavra a fost prezent în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, în 1991, unde a adus unele precizări importante cu referire la cele întâmplate. Trecuse doar un an și jumătate de la mișcările de protest, iar suferințele erau încă proaspete în memorie. Rănitul va descrie manevrele făcute de personalul sanitar, permutări din care reiese mai degrabă un sprijin acordat anchetatorilor:

„Dr. Nicolcioiu: În 19 XII 1989 erați pe secție. Cum ați fost anunțat că vă caută procurorii?

Gavra: M-au dus în altă cameră și cei doi m-au întrebat despre câțiva manifestanți, despre unul cu barbă. La discuție a participat o doamnă (asistentă) care zâmbea rău. M-au amenințat că mă bagă în pușcărie că am vândut țara”³⁰.

Dr. Marius Nicolcioiu este medicul care a funcționat ca președinte al Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989.

Încercări de a-i proteja pe bolnavi

Au fost medici care au avut o atitudine deschisă și în fața Comisiei de analiză, dar și în afara ei, când au constatat că mijloacele acesteia de dezvăluire a faptelor pentru opinia publică sunt limitate. Unul dintre acești medici este Octavian Onisei. Altul este medicul Ciprian Duță. Acesta a spus ce avea de spus într-o declarație dată pentru Asociația „17 Decembrie”. De aici informațiile au ajuns în presă, deranjând multe persoane din lumea medicală timișoreană. A fost chemat în fața Comisiei pentru a fi lămurite aceste fapte. Aici, doctorul Duță va reveni asupra unor aspecte de anchetare a răniților în Spitalul Județean. Se arată cum s-a făcut trierea și care e numărul de răniți interogați: „Ne-au cerut să spunem care au fost în stare gravă. Am trecut cam jumătate, mai mulți chiar, în stare gravă, căci nu puteau fi anchetați. Au fost anchetați doar vreo 6-7, cred”. Ulterior, se va dovedi că au fost anchetate persoanele cu răni mai ușoare și că a fost alocat un spațiu pentru această operațiune, după cum precizează același medic: „Am dat câțiva în stare mai bună. Pe un tânăr l-am întrebat ce întrebări i-au pus. Tânărul mi-a spus că le-a spus că a fost la film și, când a ieșit, au tras în el. Cei doi (anchetatorii, n. n.) s-au prezentat ca fiind de la București și au cerut o cameră pentru anchetă. Au cerut o listă cu toți răniții și starea lor”³¹.

²⁷ Titus Suciș și Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, pp. 358-359.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Filip Teodorescu, *op. cit.*, p. 89.

³⁰ Declarație dată în 1991 în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

³¹ Declarație dată în 1991 în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

Doctorul Ciprian Duță avea să mai menționeze și faptul că s-a făcut și o adresă oficială cu privire la interogatoriile derulate în spital. Trebuie precizat faptul că această acțiune se derula la Clinica II Chirurgie, deci nu în cea condusă de conf. dr. Petru Ignat. Declarația este prezentă în documentul citat mai devreme: „Acel tânăr nu mi-a spus că ar fi fost amenințat. A doua zi – 20 XII – s-a făcut un material către Procuratură, un protest pentru ceea ce s-a întâmplat în spital – anchetele”. Tot aici se va consemna și faptul că „securiștii” (așa sunt numite persoanele care au efectuat interogarea răniților, n. n.) au revenit în 19-20 XII, când au cerut lista personalului prezent la lucru în 17-18 XII.

Răniți sedați puternic

Și alți răniți vor fi interogați în perioada următoare. În unele cazuri, medicii, pur și simplu, nu i-au prezentat pe bolnavi în fața anchetatorilor. Unii au fost declarați într-o stare prea gravă pentru a fi luați la întrebări, iar altora li s-au dat sedative. Cum au decurs aceste operațiuni de ocolire a zelului procurorilor aflăm de la doctorul Francisc Bărányi, anestezist la Spitalul Municipal, cunoscut sub numele de „Clinicile Noi”: „Eu fug ca nebunul și sun la surori (foarte interesant, surorile și asistenții mei toți au făcut ce am vrut eu, am devenit, oarecum, comandantul spitalului), să-i anunț că a venit Securitatea”. Acesta știa deci foarte clar că tinerii la costum ce s-au prezentat la el sunt securiști, nu procurori, deși o confuzie e posibilă, căci multe instituții își puseseră oamenii în mișcare la Timișoara în acea perioadă. Consemnul dat de dr. Bărányi era ca răniții să declare că au nimerit întâmplător în locurile unde s-a tras. Sunt și „recalcitranți”, persoane care doreau să spună adevărul, că au mers la demonstrație! Noroc că medicul a putut să stea de vorbă cu ei. Pe un sârb, Dușan, nu a reușit să-l convingă și atunci a recurs la o soluție și mai eficientă. O explică în același dialog cu dr. Traian Orban, președintele Memorialului Revoluției: „Îi fac semn doctoriței Monika să-i administreze Diazepam. Vin securiștii, foarte civilizați, foarte speriați, tineri, foarte impresionați de numeroșii răniți. Se duc la patul lui unu. «Dumneata?» «Nu știu ce s-a întâmplat, cred că...» Avea o rană mai ușoară, undeva împușcat în picior. Ajung la Dușan... Dușan sforăia. «Ce-i cu ăsta?» «Ăsta e în comă!» Merg mai departe”³².

Episodul va fi relatat și în instanță, în timpul Procesului de la Timișoara. Amănuntele diferă, într-o oarecare măsură, însă fondul rămâne nealterat. E consemnată depoziția martorului Ioan Rusu: „La spital au venit securiști să-i interogheze pe răniți; doctorul Bărányi le-a cerut să depună armele la intrare. Pe Rusu Cristian, fiul cel mai mic, l-a ferit de anchete, anesteziindu-l în sala de operații”³³. Adolescentul va declara și el în instanță că a fost anesteziat de vreo trei ori ca să nu poată fi luat la interogatoriu.³⁴ Este subliniată astfel prezența de spirit a unor cadre medicale, care au acționat eficient nu pentru a le crea anchetatorilor toate condițiile pentru interogarea suspectilor răniți, ci pentru a proteja victimele represiunii inițiate de regimul abuziv!

Gheorghe Popa era muncitor la „Electromotor” în perioada Revoluției. În 18 decembrie, în jurul orei 17.00, a fost rănit în Piața Operei. Glonțul l-a lovit în mână. A fost dus la „Clinicile Noi”, unde a și fost operat. Pentru că nu era foarte grav i s-a dat drumul acasă. A doua zi dimineață, conștiincios, omul s-a dus la serviciu. Inițial, a fost trimis acasă pentru a sta în concediu medical. Nici nu a apucat să pună capul pe pernă, că a venit administratorul întreprinderii pentru a-l duce înapoi. Primarul Petru Moț dorea să stea de vorbă cu el. De frică, omul s-a dus. Însă la fabrică nu era Moț, ci securistul unității, lt. maj. Ștef, plus o persoană necunoscută. L-au frecat cu întrebări. Au ajuns și la Moț, care era dornic să știe cu cine urma să se întâlnească rănitul în Piața

³² Francisc Bărányi, *Toată noaptea am salvat oameni*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 2, pp. 51-57, 2007.

³³ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2010, pp. 111-112.

³⁴ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara (24 septembrie-29 octombrie 1990)*, vol. V, Editura Mirton, Timișoara, 2007, p. 2553.

Operei. El și-a susținut povestea, cum că a mers la alimentara de acolo pentru a-și ridica rația de alimente pe luna decembrie.³⁵

Locuri amenajate pentru interogatorii

O anumită discuție a existat și în ceea ce privește locul în care s-au desfășurat aceste interogatorii în spitale. La „Clinicile Noi” operațiunea a avut loc chiar în saloane, anchetatorii trecând de la un pat la altul. Mărturiile sunt concordante, atât cea a doctorului Francisc Bărânyi³⁶ (2007), cât și cea a martorului Ioan Rusu.³⁷ E un mod diferit de acțiune față de Spitalul Județean. E drept că și persoanele sosite pentru interogatorii au avut o atitudine mai reținută la Clinicile Noi.³⁸ Sedarea bolnavilor și punerea anchetatorilor securiști în imposibilitatea de a afla mai multe date despre ei și despre alți participanți la evenimentele revoluționare este confirmată de dr. Vladimir Fluture, chiar în fața Comisiei de analiză..., comisie din care făcea parte: „În timpul evenimentelor din decembrie 1989 unele clinici și spitale au luat atitudine. La noi, trei sferturi dintre răniți au fost sub morfină”³⁹. La Spitalul Județean, în Clinica I Chirurgie, va fi amenajat un salon special pentru astfel de operațiuni. Se va vorbi de saloanele 16 sau 17, dar, până la urmă, datele adunate vor concluziona că activitatea anchetatorilor s-a derulat în salonul 19. Doctorul Octavian Onisei lucra în acea secție medicală, iar ulterior a furnizat multe informații prețioase cu privire la ceea ce s-a întâmplat aici în acele zile de foc și groază. Multe dezvăluiri au fost făcute într-un serial din ziarul „Timișoara”⁴⁰. Era la începutul lunii februarie 1990, atunci când informațiile despre efectele represiei se lăsau dezvăluite cu mare greutate. În chiar primul episod al serialului său de dezvăluiri, dr. Onisei va preciza că „apar și primele informații despre anchetarea răniților în spital, cabinetul de lucru al anchetatorilor fiind stabilit în salonul 19”⁴¹.

Fuga din spital de teama Securității

Un fenomen care se va manifesta în primele zile ale Revoluției este cel privitor la fuga din spital a persoanelor rănite. Fenomenul a fost generat de răspândirea zvonului că revoluționarii răniți vor încăpea pe mâna ofițerilor de Securitate. Temerile erau legate de faptul că vor fi anchetați, iar una dintre metodele utilizate era schingiuirea. Anchetele brutale ale Securității erau faimoase, incluzând teroarea fizică și psihică, ba chiar uciderea. În aceste condiții, nu este de mirare că unii răniți care s-au putut mișca au ales să fugă din unitățile sanitare și să se refugieze pe la cunoștințe. Cei mai mulți nu au îndrăznit să meargă acasă, deoarece credeau că aici pot fi descoperiți, existând și riscul de a-i pune pe cei apropiați în situații dificile. Atmosfera din Spitalul „Victor Babeș”, unde au avut loc câteva intervenții de chirurgie toracică, o va descrie Adrian Kali, protestatar energetic, care a fost lovit de gloanțe în zona Podului Decebal din Timișoara: „A doua zi – Securitatea! Medicii au fost extraordinari, au făcut tot ce le-a stat în putință să nu ajungem pe mâinile nenorociților ăloră. De altfel, unul din ei, din păcate nu-mi amintesc numele, nu știu cine e, ne-a arătat un loc în gard prin care puteam ajunge la Gara de Est”⁴². Având mulți răniți de interogat la Spitalul Județean, securiștii au programat Spitalul „Victor Babeș” pentru zilele următoare, însă, între timp, regimul a căzut.

³⁵ *Idem*, pp. 2739-2742.

³⁶ Francisc Bărânyi, *Toată noaptea am salvat oameni*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 2(3), 2007, pp. 51-57.

³⁷ Declarație în instanță reluată în Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2010, pp. 111-112.

³⁸ Lucian-Vasile Szabo, *Eroism și abjecție în halat alb*, „Memorial 1989. Buletin științific și de informare”, nr. 1(8), 2011.

³⁹ Declarație dată în 1991 în fața Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timișorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara.

⁴⁰ Lucian-Vasile Szabo, *Sindromul Timișoara 1989: Adevăr și imaginar*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, p. 99.

⁴¹ Lucian-Vasile Szabo, *Jurnaliști, eroi, teroriști*, Editura Partoș, Timișoara, 2009, pp. 122-123.

⁴² Titus Suciș și Vasile Bogdan, *op. cit.*, p. 43.

În ceea ce privește numărul persoanelor care au avut de suferit ca urmare a rănilor primite în timpul acțiunilor revoluționare se cuvine menționat faptul că situația nu a fost pe deplin clarificată. Intrarea în sistemul sanitar presupunea înregistrarea în evidențe, aspect care a fost considerat periculos. Efectul va fi consemnat de procurorul Dan Voinea, atunci când va da cifrele la nivel național: „Numărul răniților a fost, în total, de 3352, cei înregistrați, pentru că numărul lor, se pare, este mult mai mare, foarte multe persoane rănite nu au mai mers la spitale din teamă că vor fi ucise și mulți nu au mai fost înregistrați oficial la spital”⁴³. Cei mai mulți răniți, 2245, au fost după fuga lui Ceaușescu, ceea ce dovedește gradul de confuzie care domnea atunci. Cum teroriștii nu au fost de găsit, este de presupus că trupele de ordine (Armată, Miliție și Securitate) au tras una asupra celeilalte, intenționat sau din greșală.

De anchete alte persoane nu au scăpat însă așa de ușor. Deși în urma Procesului de la Timișoara și a urmăririi acestuia de la București cei mai mulți inculpați au scăpat nepedepsiți, ca, până la urmă, în recurs, să scape cu toții, depozițiile în fața completului de judecată au relevat, adesea, aspecte de un mare tragism, puritatea sufletească a luptătorilor pentru libertate, precum și fanatismul slugilor regimului în acțiunile lor de a-l apăra. Iată o altă mărturie din timpul audierilor de martori. E consemnată declarația Angelicăi Toda: „Rănită în picior în zona Modex, în după-amiaza de 17 decembrie, orele 18,30-19,00, de focul tras din cordonul de militari, care venea dinspre Strada Alba Iulia în Piața Operei. A ajuns la Spitalul C.F.R. Speriată de zvonurile despre represiunea securiștilor (făcută de securiști, n.n.), a fugit din spital. A fost căutată la serviciu de căpitanul Balint, în 19; acesta a ridicat-o la Securitate, cu insulte grave și amenințări: a fost anchetată ore-n șir, în prezența lui Teodorescu Filip...”⁴⁴. Teodorescu a dispus însă să fie pusă în libertate. Angelica Toda era o educatoare de doar 20 de ani, care a vrut să scape de complicații. Faptul că a fost luată de la serviciu e important. Oamenii aveau de ce să se teamă că va veni Securitatea să-i ancheteze, căci acest lucru chiar s-a întâmplat. La Spitalul C.F.R. susținătorii regimului totalitar au fost mult mai zeloși, au căutat în documente, deci cineva le-a pus la dispoziția lor și așa au ajuns să-i identifice pe luptătorii pentru democrație...

Lucian-Vasile **SZABO**

⁴³ Dan Voinea, Sinteza anchetelor militare despre revoluție și dosarele în lucru, în *Întrebări cu și fără răspuns: Decembrie 1989*, Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 Timișoara, Timișoara, 2011, pp. 118-126.

⁴⁴ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 decembrie 1989, Timișoara, 2010, p. 117.